Montenegro

- Verken de baaien en bergen langs de Montenegrijnse kust
- Bezoek het zuidelijkste fjord van Europa: de Baai van Kotor
- Struin door de sfeerrijke binnensteden van Budva, Kotor en Herceg Novi
- Spot pelikanen op het Meer van Skadar
- Beleef de ruige natuur in de nationale parken Prokletije en Durmitor
- Bewonder de Tara-kloof, de diepste kloof van Europa

Inhoud

7 Kaarten en plattegronden
9 Woord vooraf

1 11 **Montenegro: een kennismaking**
12 Natuur
15 Economie
18 Bevolking
21 Eten en drinken

2 27 **Geschiedenis**
28 Van de oudheid tot de middeleeuwen
31 Van de 18de tot halverwege de 20ste eeuw
36 Na de Tweede Wereldoorlog

3 43 **De westelijke kust: van Herceg Novi tot Tivat**
44 Igalo en Herceg Novi
50 Baai van Kotor
51 Van Herceg Novi naar Kotor
55 Kotor
62 Nationaal Park Lovćen
66 Cetinje
70 Tivat
75 Tips en adressen

4 79 **De zuidoostelijke kust: van Budva tot Ulcinj**
80 Budva
88 Van Sveti Stefan naar Bar
91 Bar
94 Ulcinj
101 Tips en adressen

5 105 **Het Meer van Skadar**
107 Virpazar en omgeving
109 Rijeka Crnojevića
111 Tips en adressen

6 113 **Podgorica en Centraal-Montenegro**
114 Podgorica
122 Het Ostrog-klooster en Nikšić
128 Tips en adressen

7 131 **Kolašin en het noordoosten**
132 De Morača-regio
137 Nationaal Park Biogradska Gora
137 Andrijevica, Plav en Gusinje
140 Nationaal Park Prokletije
141 Berane en Rožaje
144 Tips en adressen

8 147 **Het noorden en de Tara-kloof**
148 Mojkovac en Bijelo Polje
149 Tara-kloof
153 Pljevlja
156 Tips en adressen

9 159 **Žabljak en het noordwesten**
160 Žabljak
162 Plužine en Šavnik
165 Tips en adressen

i 166 **Praktische reisinformatie**

r 174 **Register**

Kaarten en plattegronden

6 Overzicht Montenegro
40 Overzicht Balkan
54 Baai van Kotor
82 Montenegrijnse kustregio
115 Podgorica
133 Binnenland

Woord vooraf

Na het uiteenvallen van het vroegere Joegoslavië werd Montenegro in 2006 als laatste deelrepubliek onafhankelijk. Na een referendum stapte het kleine land uit de confederatie met Servië en stond het op eigen benen. Aanvankelijk liet de West-Europese vakantieganger het Balkanland links liggen, maar sinds enkele jaren begint Montenegro bij ons toch aan de weg te timmeren als toeristische bestemming. Het heeft dan ook een aantal sterke troeven in handen. Langs de Adriatische kust vind je de indrukwekkende Baai van Kotor en mooie historische binnensteden van plaatsen als Herceg Novi, Kotor en Budva, terwijl je Albanese sferen kunt proeven in de zuidelijker gelegen kuststad Ulcinj. In het binnenland kunnen natuurliefhebbers hun hart ophalen in de ruige en ongerepte berggebieden en valt er veel te ontdekken rond het interessante Meer van Skadar, dat gedeeld wordt met buurland Albanië. Cultuur is onder meer te vinden in de oude Servisch-orthodoxe kloosters en in de vroegere hoofdstad Cetinje, en dan is er in het noorden ook nog de imposante Tara-kloof, de diepste kloof van Europa.

In deze reisgids komt het allemaal aan bod. De eerste hoofdstukken gaan in op de achtergronden en de geschiedenis van de jonge natie, waarna geheel Montenegro in zeven hoofdstukken wordt beschreven. De beschrijvingen beginnen bij de zuidwestelijke kuststreek, vanaf de grens met Kroatië, want daar komen de meeste bezoekers uit Nederland en België het land binnen. Vervolgens komt de rest van de Montenegrijnse kust aan bod, tot aan de Albanese grens. Hierna volgen het Meer van Skadar en het centrale deel van het land. Drie hoofdstukken over het noordoosten, noorden en noordwesten sluiten de beschrijvingen af, gevolgd door een deel met algemene praktische informatie. Gewapend met al deze kennis kun je ongetwijfeld een heerlijke vakantie in Montenegro doorbrengen en/of een boeiende reis door het land maken. De zon schijnt er in ieder geval uitbundig, vooral in de zomer; de kust heeft gemiddeld 2500 tot 2700 zonuren per jaar.

Guido Derksen

Montenegro: een kennismaking

Montenegro heeft een oppervlakte van 13.812 km², wat neerkomt op ongeveer een derde van Nederland en iets minder dan de helft van België. Het land ligt op de Balkan, het bergachtige deel van Zuidoost-Europa tussen de Adriatische, de Egeïsche en de Zwarte Zee. Montenegro bevindt zich hier aan de Adriatische Zee en grenst aan Kroatië, Bosnië-Herzegovina, Servië, Kosovo en Albanië. Het binnenland is veel sterker op Servië gericht en deelt daar ook veel geschiedenis mee, terwijl in het zuidoosten en noordoosten behoorlijk wat Albanese invloeden zijn.

< Traditionele Montenegrijnse kleding (muurschildering).

1

Budva, Mogren Plaža.

NATUUR

Landschap

Ook al is Montenegro maar een klein land, het heeft veel landschappelijk schoon binnen de grenzen. Langs de heldere Adriatische Zee rijzen grijsgroene bergen op. Aan de noordwestkant van de kustregio snijdt de majestueuze Baai van Kotor diep het land in; vanwege de landschappelijke en culturele waarde staat de gehele baai op de Werelderfgoedlijst van Unesco. Vanaf Budva tot aan de Albanese grens in het zuidoosten rijgen de kleinere baaien, inhammen en kiezelstranden zich aaneen aan de voet van de bergketens. Veel stranden zijn kiezelstranden, maar er zitten ook fijne zandstranden tussen.

In het binnenland is het een aaneenschakeling van ruige bergen, met hier en daar een lieflijke vallei waar in het voorjaar de wilde bloemen welig tieren. Het berglandschap wordt doorsneden door opvallend diepe rivierkloven, waarvan de Tara-kloof de bekendste is. Vanwege al dit landschappelijke geweld telt Montenegro ook veel spectaculaire bergwegen: vaak smal, niet zelden langs steile hellingen en soms ronduit zenuwslopend voor de automobilist.

Centraal in het land vind je rond de hoofdstad Podgorica en langs de rivier de Zeta verder vruchtbare vlaktes waar onder meer wijnbouw plaatsvindt. En dan is er in het zuidoosten ook nog het Meer van Skadar, het grootste meer van de Balkan, waar je langs de randen interessante wetlands aantreft.

Berglandschap in de buurt van de Nevidio-kloof.

Er zijn vijf nationale parken in het land. Dat zijn Nationaal Park Lovćen tussen Kotor, Cetinje en Budva, oftewel het berggebied waar de staat Montenegro oorspronkelijk is ontstaan; Nationaal Park Durmitor in het noordwesten, waartoe ook een groot deel van de Tara-kloof behoort en dat op de Unesco-lijst staat; Nationaal Park Biogradska Gora in het noorden, waar je trektochten kunt maken in een van de laatste oerbosgebieden van Europa; Nationaal Park Prokletije tegen de grens met Albanië en Kosovo aan, een bergketen vol met grillige kalksteenpieken en met de hoogste berg van het land, de Zla Kolata (2534 m); en Nationaal Park Meer van Skadar, dat de wetlands aan de noordkant van het meer omvat.

Klimaat

In de kustgebieden van Montenegro heerst een mediterraan klimaat, met droge, warme zomers en milde, regenachtige winters. In het binnenland is sprake van een alpine landklimaat, met hete zomers en koude winters. De hoogte en de ligging van de bergketens zijn hier sterk bepalend voor de temperaturen en de neerslagcijfers. De hoofdstad Podgorica, op een vlakte op zeeniveau tussen de bergen, heeft de hoogste temperaturen van het hele land. In de zomer is het er vaak drukkend heet en kan het soms wel 40 graden worden. In Cetinje, dat niet ver van Podgorica ligt maar wel op een hoogte van ongeveer 650 meter, is het een stuk koeler, ook in de zomer.

In de wintermaand januari variëren de gemiddelde temperaturen van 8 °C aan de zuidelijke kust tot -3 °C in het noordelijke berggebied. In het noorden kan dan veel sneeuw vallen en wordt er geskied, terwijl je in Ulcinj nog lekker in de winterzon op een terrasje aan zee kunt zitten. De hogere bergen

Belgrado, nadat ze in 1943 al Istrië en gebieden in vooral het zuiden van Joegoslavië op de Italianen hadden veroverd. Na de val van Mussolini in september 1943 hadden de nazi's Montenegro bezet, maar ook hier waren de partizanen aan de winnende hand, zodat de Duitsers zich in december 1944 moesten terugtrekken. Op 8 mei 1945 gaven de Duitsers zich over en kwam er een einde aan een oorlog die in voormalig Joegoslavië naar schatting aan één miljoen mensen het leven heeft gekost.

NA DE TWEEDE WERELDOORLOG

Een socialistische federatiestaat

De overwinning van de partizanen maakte een einde aan het Joegoslavische koninkrijk. Tito had tegen het einde van de oorlog de touwtjes in de bevrijdingsbeweging stevig in handen. Zijn partizanen hadden een voorlopige regering gevormd die na de bevrijding een federaal opgezet Joegoslavië zou gaan besturen. De communistische partij zou in die federale staat, gevormd naar sovjetmodel, het bindende element gaan vormen. In november 1945 was het zover: het oude koninkrijk werd officieel afgeschaft en de Federale Volksrepubliek Joegoslavië werd uitgeroepen, in 1963 omgedoopt in de Socialistische Federale Republiek Joegoslavië.

De staat bestond uit de deelrepublieken Kroatië, Servië, Slovenië, Bosnië-Herzegovina, Montenegro en Macedonië. Servië bezat daarbij 2 autonome gebieden, Vojvodina en Kosovo, teruggenomen van respectievelijk Hongarije en Albanië. Op papier bezaten de deelrepublieken vrij veel bevoegdheden, maar in de praktijk was Joegoslavië na de oorlog toch vooral een strakke eenheidsstaat met een centralistisch gezag in Belgrado, onder leiding van maarschalk Tito. De eerste jaren na de oorlog probeerde Stalin Joegoslavië binnen de invloedssfeer van de Sovjet-Unie te brengen. De Joegoslavische leiders waren echter niet van zins hun onafhankelijkheid op te geven, wat leidde tot de breuk tussen Belgrado en Moskou in 1948. Tito en de zijnen kozen voor een 'eigen weg naar het socialisme', los van het Oostblok. Samen met de eerste leider van het onafhankelijke India, Nehru, en met de Egyptische president Nasser was Tito een van de oprichters van de Beweging van Niet-Gebonden Landen, landen die niet aan een van de grote machtsblokken van na de Tweede Wereldoorlog waren gelieerd.

In de tweede helft van de jaren 60 werd een politieke decentralisatie ingeluid. De macht kwam voornamelijk bij de partijafdelingen van de republieken en de autonome provincies te liggen. Tito voerde met zijn decentralisatiepolitiek een bewust beleid om de etnische tegenstellingen in zijn land in de hand te kunnen houden. Aan de ene kant trad hij met ijzeren vuist op tegen nationalisten en politiek andersdenkenden, aan de andere kant vergulde hij deze bittere repressiepil door de deelrepublieken meer zeggenschap te geven. Zo voorkwam hij ook dat de Servische dominantie over de andere volkeren te groot kon worden. Toch kon de maarschalk niet voorkomen dat er onderhuids etnische spanningen bleven broeien en dat er toenemende economische spanningen tussen de republieken ontstonden.

Maarschalk Tito in vol ornaat.

Bij zijn overlijden in 1980 liet Tito een zorgwekkende erfenis achter. De inflatie liep met tientallen procenten per jaar schrikbarend op, evenals de staatsschuld en de werkloosheid. In het midden van de jaren 80 leefde 60% van de bevolking onder de armoedegrens. Verder had Tito's etnische verdeel-en-heerspolitiek de tegenstellingen tussen de bevolkingsgroepen niet opgelost. Tito werd na zijn dood opgevolgd door enkele zwakke leiders die geen greep konden krijgen op de achteruithollende economie en op de etnische vraagstukken in hun veelvolkerenfederatie. In 1981 braken er in Priština, de hoofdstad van Kosovo, studentenrellen uit. De autoriteiten reageerden onhandig en al snel klonk de roep om een eigen republiek Kosovo. Veiligheidstroepen uit Belgrado trokken de provincie binnen en er viel een onbekend aantal doden bij het herstellen van de orde. De gebeurtenissen waren koren op de molen van Servische nationalisten. De Serviërs zagen hun kans schoon om te pogen de invloed terug te krijgen die ze onder Tito waren kwijtgeraakt. In een opgefokt politiek klimaat diende het slechtste nieuws voor Joegoslavië sinds de Tweede Wereldoorlog zich aan in de persoon van Slobodan Milošević, zoon van een leraar uit het gehucht Ljevorečki Tuzi in Noordoost-Montenegro. Milošević werd in mei 1986 voorzitter van het Servisch Centraal Comité. Daarna trok hij de macht in Servië geheel naar zich toe, door de Servische president Ivan Stambolić in december 1987 opzij te zetten en de Servische media te zuiveren. Ter wille van de vorming van een Groot-Servië speelde Milošević daarna een gevaarlijke nationalistische kaart, door er steeds weer op te wijzen dat het onrechtvaardig, ontoelaatbaar en vernederend was dat de autonome gebieden binnen Servië (Kosovo en Vojvodina) zoveel op eigen houtje konden regelen. Deze aanpak betekende het begin van het einde voor Joegoslavië. Milošević organiseerde in 1988 overal in Servië massabijeenkomsten om duidelijk te maken dat Vojvodina en Kosovo onlosmakelijke

Verse oesters uit de Baai van Kotor.

den gelopen, verdreef de Byzantijnse keizer Justinianus de Ostrogoten en liet hij in 535 n.Chr. een fort bij Kotor bouwen. Het kon niet verhinderen dat de plaats in de eeuwen erna geplunderd werd door onder anderen Saracenen en Bulgaren. In de 11de eeuw sloot de stad een verbond met de republiek Ragusa (Dubrovnik). Bijna 2 eeuwen later kwam Kotor in de Servische invloedssfeer te liggen, maar met behoud van een zekere autonomie. In 1371 werden de Serviërs opgevolgd door de Hongaarse koning en 13 jaar later door de Bosnische koning Tvrtko I. In 1420 stonden de Bosniërs de stad af aan de Venetianen, die er tot het einde van de republiek in 1797 zouden blijven. In 1538 en 1657 weerstond men Turkse belegeringen, in 1572 brak er een grote pestepidemie uit en in 1563 en 1667 waren er zware aardbevingen, maar steeds wist Kotor weer overeind te krabbelen. Onder de republiek kreeg Kotor het Venetiaanse uiterlijk dat de stad een vermelding op de Werelderfgoedlijst van Unesco heeft opgeleverd.

Na Venetië wapperden achtereenvolgens de vlaggen van de Habsburgers, de Fransen en weer de Habsburgers boven de stad. Tijdens de Eerste Wereldoorlog was Kotor een van de drie belangrijkste basissen van de Oostenrijks-Hongaarse marine en thuishaven van de Oostenrijkse vijfde vloot. In de regio werd zwaar gevochten tussen de Montenegrijnen en Oostenrijk-Hongarije. Na de oorlog werd de stad deel van het Koninkrijk der Serviërs, Kroaten en Slovenen, na de daaropvolgende wereldoorlog werd er de Joegoslavische vlag gehesen.

Een bezoek aan Kotor is eigenlijk een must voor alle Montenegrobezoekers. De stad ligt ongeëvenaard mooi tegen de rotswanden aan het einde van de Golf van Kotor. De oude stad, met zijn schilderachtige steegjes en levendige pleinen vol met terrassen, is samen met die van Budva de best bewaarde historische kern van het land. Als je met de auto bent kun je parkeren langs de kade waar de cruiseschepen aanleggen en de excursiebootjes liggen, op 2 grote parkeerplaatsen ten noorden van de rivier de Škurda of op de parkeerplaats ten zuiden van de oude stad, bij het casino. In het hoogseizoen kan het soms lastig zijn om nog een plekje te vinden.

JAMES BOND EN BRAD PITT IN MONTENEGRO

Montenegro maakt goede sier met het feit dat het land decor zou zijn in *Casino Royale*, de eerste James Bondfilm waarin Daniel Craig de rol van '007' speelt. Het casino uit de titel van de film is een Montenegrijns casino waar de Britse geheim agent aan de pokertafel aanschuift om crimineel Le Chiffre te kunnen verslaan. Uiteraard zijn er ook de nodige verwikkelingen buiten de speelzaal, maar helaas, speelfilms zijn vaak klatergoud en schone schijn met hier en daar een vleugje bordkarton. Geen enkele scène van *Casino Royale* is namelijk in Montenegro gefilmd: de opnamelocaties voor de casinoscènes waren allemaal in Tsjechië.

De weinig succesvolle remake uit 2017 van de film *Papillon* (1973, met Steve McQueen en Dustin Hoffman) is daarentegen voor een groot deel wél in Montenegro gedraaid, onder meer bij Ulcinj en Kotor. En ook *Force 10 from Navarone* uit 1978, de opvolger van de klassieker *The Guns of Navarone*, is grotendeels in Montenegro opgenomen. De brug over de Tarakloof speelt hierin een belangrijke rol.

Veel minder bekend is dat de carrière van niemand minder dan Brad Pitt min of meer in Montenegro is begonnen. In 1988 streek een Amerikaans-Joegoslavische filmcrew onder leiding van regisseur Božidar Nikolić in de oude stad van Kotor neer om er de film *The Dark Side of the Sun* te draaien. Een piepjonge Pitt speelt daarin een Amerikaan die naar een Joegoslavisch dorp afreist in de hoop daar van zijn dodelijke huidziekte af te komen. Na een paar figurantenrolletjes was het de allereerste hoofdrol voor de latere Hollywoodster; hij was door de regisseur uit 400 kandidaten geselecteerd. De film is overigens nooit in de bioscoop vertoond maar kwam, mede door de oorlogen in voormalig Joegoslavië, pas in 1997 alleen op video uit. Pitt kreeg voor 7 weken acteerwerk precies $ 1523 uitbetaald; tegenwoordig liggen zijn verdiensten op een iets hoger niveau.

De oude stad van Kotor is omgeven door stadsmuren en heeft ruwweg de vorm van een driehoek. Het noordelijke deel van de muren loopt langs de rivier de Škurda, het westelijke deel langs de kade en het plein bij de baai en het oostelijke deel langs de bergwanden waartegen de stad omhoog loopt. De **stadsmuren** stammen oorspronkelijk uit pre-Venetiaanse tijden. Al vanaf de 9de eeuw begon men aan het bouwen van muren en fortificaties, maar in de Venetiaanse tijd werd het geheel wel verder verstevigd en veel verder uitgebreid. De muren hebben daarmee een onmiskenbaar Venetiaans stempel gekregen en zijn nu op de Werelderfgoedlijst van Unesco opgenomen, samen met de stadsmuren van Zadar en het zeefort bij Šibenik, beide in Kroatië en eveneens van Venetiaanse snit.

De zuidoostelijke kust: van Budva tot Ulcinj

Langs het zuidoostelijke deel van de Montenegrijnse kust rijzen de berghellingen omhoog, vooral langs het centrale deel; richting Albanese grens wordt het wat vlakker in het achterland. Aan zee liggen belangrijke plaatsen als Budva, Bar en Ulcinj. Vooral Budva bezit een goed geconserveerde en mooie oude stad, terwijl Ulcinj onmiskenbaar Albanese trekjes heeft. Rond de kustplaatsen kun je zonnen op de mooiste stranden van Montenegro, zoals Plaža Jaz en Plaža Bečići bij Budva, Buljarica plaža bij Petrovac of Plaža Ada Bojana ten oosten van Ulcinj bij de Albanese grens. Voor iconische foto's ga je naar Sveti Stefan, voor een weemoedige sfeer van vergane glorie moet je in Stari Bar zijn, het oude Bar, een paar kilometer het binnenland in vanaf de stad.

< De oude stad van Budva ligt fraai in de baai.

4

Hotelcomplex bij Plaža Bečići.

met archeologische vondsten vanaf de Illyrische, Griekse en Romeinse tijd inzicht in de lange historie van de plaats.

> ARCHEOLOGISCH MUSEUM, Petra I Petrovića 11, muzejiigalerijebd.me

Ten noorden van de oude stad liggen de jachthaven van Budva, geliefd bij rijke Russen en Oekraïners, en het kleine Plaža Pizana, met beachclub en uitzicht op het eiland **Ostrvo Sveti Nikola**, het grootste eiland van Montenegro. Het is onbewoond en ongeveer 2 km lang, maar er zijn wel wat kiezelstrandjes en een paar horecagelegenheden. 's Zomers gaan er taxibootjes heen en weer naar het eiland. Zo'n 300 m ten westen van de oude stad is het goed zonnebaden op **Mogren Plaža**, een erg fraai gelegen tweedelig strand onder aan steile klifwanden. In het hoogseizoen is het er soms zo druk dat het wel op een pinguïnkolonie lijkt. Iets meer kans op wat ligruimte heb je dan op **Slovenska Plaža**, het 1,6 km lange strand dat helemaal langs de baai van Budva loopt. De boulevard langs het strand, Slovenska Obala, is in het hoogseizoen druk en gezellig. Er staan souvenirstalletjes, aanbieders van toeristische tochtjes, visverkopers, verhuurders van strandstoelen en zo meer, terwijl de bars, cafés, ijssalons en restaurants er goede zaken doen. In het achterland bevinden zich vooral hotels, appartementencomplexen, winkelcentra en andere voorzieningen.

Op de hellingen aan de noordkant van de stad is **Manastir Podmaine** een interessant Servisch-orthodox klooster met in de kerk fresco's van de Dag des Oordeels. In de bergen erachter lopen kleine weggetjes en wandelroutes. Ten westen van de stad ligt het vermaarde **Plaža Jaz** (Jaz Beach) nog net binnen de grenzen van de gemeente Budva. Er is nauwelijks bebouwing langs het ruim 1,2 km lange strand, wel zijn er de nodige beach bars en

Het voormalige Venetiaanse kustfort en vissersdorp Sveti Stefan is door een strekdam verbonden met het vasteland.

strandstoelenverhuurders. Het gedeelte het dichtst bij Budva is gedeeltelijk als nudistenstrand in gebruik. Plaža Jaz is verder een van de locaties in Montenegro waar af en toe grote popconcerten plaatsvinden. In 2007 stonden de Rolling Stones hier bijvoorbeeld op het strand te rocken, een jaar later kwam Madonna langs en artiesten en bands als Lenny Kravitz, The Prodigy, Jamiroquai, Fatboy Slim en Underworld maakten er eveneens hun opwachting. Van 2014 tot 2017 vond hier verder het Sea Dance Festival plaats, maar dat is verhuisd naar Buljarica plaža bij Petrovac.

Bečići

Achter de heuvel aan de oostzijde van Budva ligt Bečići tegen de stad aangeplakt. Bečići heeft een eigen zandstrand van bijna 2 km lengte, dat gedeeltelijk is bezet met strandstoelen en parasols van de grote hotels bij het strand. In 1935 werd Plaža Bečići op de Grand Prix in Parijs uitgeroepen tot mooiste strand van Europa, maar dat is, naar de maatstaven van nu, een beetje overdreven. Je kunt er aangenaam zonnebaden en zwemmen, de bergen op de achtergrond zorgen voor een mooi decor en er zijn voldoende eet- en drinkgelegenheden. Het beste hotel hier is Hotel Splendid, een resort met 322 aangename kamers en suites, 3 zwembaden, 3 restaurants, 4 bars, een casino en een ondergrondse parkeergarage. Men adverteert er niet mee, maar in dit vijfsterrenhotel verbleven beroemdheden als Madonna, Julio Iglesias, de bandleden van de Rolling Stones, Brad Pitt en Angelina Jolie, en ook presidenten, premiers en wereldleiders uit zo'n 30 landen legden er hun vermoeide hoofd te ruste, onder wie Bill Clinton en Ban Ki-moon.
Voor cultuur moet je in het orthodoxe kerkje **Crkva Svetog Tome** (Sint Thomas-kerk) zijn, halverwege het strand op een heuveltje vol pijnbomen.

Vanuit Virpazar zijn mooie bootexcursies op het meer te maken.

Pelikan. Virpazar heeft een sfeerrijk centraal pleintje met bomen, souvenirstalletjes, terrassen en een bezoekerscentrum van het nationale park. Van de restaurants is bootrestaurant Silistria het opmerkelijkst, gesitueerd in het water achter het bezoekerscentrum. Onderdeks en op het bovendek van de oude houten schuit kun je sfeerrijk traditioneel Montenegrijns eten en over de waterlelies uitkijken; een van de specialiteiten in de restaurants van Virpazar is trouwens *krap*, verse karper uit het meer.

Vlak bij het centrale pleintje gaat een stenen brug naar een parkeerplaats, een clustertje gebouwen en een monument voor de gevallen helden in de strijd tegen het fascisme. Zo'n 200 m ten zuiden van de brug staat een gerestaureerd Turks fort uit de 15de eeuw op een heuvel, **Tvrđava Besac**. In de Tweede Wereldoorlog gebruikten de Italianen het als gevangenis; in de omgeving was veel verzet tegen de fascistische bezetters. Je kunt de burcht bezoeken, ook om van het mooie uitzicht over de omgeving te genieten.
Aan weerszijden van de brug kun je verder kajaks huren en boottochten op het meer boeken. Een aanbevelingswaardige aanbieder is Golden Frog. De eigenaar is een voormalig politieman uit Virpazar, die werkelijk alles weet van de omgeving en er mooie verhalen over kan vertellen.
Zo'n boottocht is een must als je in Virpazar bent. Je vaart eerst over de Crmnica tussen de waterlelies door naar het meer, waarvan meestal het oostelijke deel verkend wordt. Er zijn hier op het water grote velden met waterlelies en waterkastanjes, je kunt er uiteraard veel watervogels zien en af en toe kom je een commerciële karpervisser tegen. Als je onder de M-2 door gaat, kun je naar twee kleine strandjes op de westoever met restaurant erbij, Pelinovo Plaža en Gavrilovac Restoran. Ze zijn alleen per boot bereikbaar.

> GOLDEN FROG, skadarlakecruise.com

De brug over het haventje van Virpazar.

Bij de brug van de M-2 over het meer kun je verder de overblijfselen van **Tvrđava Lesendro** (Lesendro-fort) zien. Het grote verdedigingswerk werd in 1832 gebouwd door Petar II Petrović Njegoš, om de vissers en handelslieden in de streek tegen de Turken te kunnen beschermen. Helaas veroverden die het fort in 1843 en bleven er 35 jaar zitten, ondanks Montenegrijnse pogingen om het te heroveren.
Aan de andere kant van de brug is het goed eten bij restaurant Jezero, eigendom van het grootste wijnhuis van Montenegro. Het bezoekerscentrum van het nationale park aan de overkant van de weg heeft veel informatiemateriaal en een routebeschrijving van een wandeling naar het Sint Nicolaasklooster, aan de andere kant van de 2 markante heuvels. Iets verderop ligt het dorp Vranjina, dat gedeeltelijk uit vakantiehuizen van Montenegrijnen en Serviërs bestaat.

RIJEKA CRNOJEVIĆA

Aan de noordkant van het meer staat op een heuvel bij het dorp Žabljak Crnojevića de ruïne van een grote middeleeuwse burcht, met torens en muren van 2 m dik en maximaal 15 m hoog. Archeologen vermoeden dat er al in de 10de eeuw een fort stond, dat in de 15de eeuw onder de Montenegrijnse Crnojević-dynastie werd uitgebreid. In 1478 namen de Osmanen de burcht in. Na hun vertrek uit de regio werd het niet meer gebruikt en trad het verval in. Als je de ruïnes nu bezoekt kom je er vooral onkruid en een enkele slang tegen. Het uitzicht vanaf de heuvel is in ieder geval de moeite waard.
Helemaal aan de westkant van het Meer van Skadar ligt het plaatsje **Rijeka Crnojevića** mooi aan de gelijknamige rivier, die een stukje verderop in het meer uitkomt. Rijeka Crnojevića ligt binnen de gemeentegrenzen van

De kathedraal van Podgorica werd in 2013 geopend.

de Erasmusbrug in Rotterdam en de Prins Clausbrug in Utrecht, beide van architect Ben van Berkel, en de bruggen van de Spaanse architect Calatrava. De Millenniumbrug in Podgorica werd in 2005 geopend en is sindsdien een van de belangrijkste herkenningspunten in de skyline van de hoofdstad.
In het zuidelijke deel van Novi Grad ligt het grote Park Petrovića. Aan de rand staat de Amerikaanse ambassade, het zalmroze **Dvorac Petrovića** (Petrović-kasteel) in het park was vroeger een kasteelcomplex van koning Nikola I. In de jaren 80 werden het kasteel, de kasteelkapel en de gebouwen erbij omgevormd tot kunstgalerie, die sinds 1995 onder beheer staat van het Centrum voor Moderne Kunst (Centar savremenih umjetnosti Crne Gore). De collectie bestaat uit ongeveer 1500 kunstwerken, vooral van kunstenaars uit het voormalige Joegoslavië. Je kunt op de bovenverdieping ook een vreemde verzameling objecten bekijken uit landen die tot de Beweging van Niet-Gebonden Landen behoorden. Dit waren landen die noch tot het Oostblok noch tot de westerse landen behoorden; Joegoslavië was een belangrijke voortrekker van de beweging, Tito zelf was van 1961 tot 1964 voorzitter van de club.

> PETROVIĆ-KASTEEL, csucg.co.me

Een paar honderd meter noordelijker bevindt zich de Servisch-orthodoxe kathedraal van Podgorica, oftewel de **Saborni Hram Hristovog Vaskrsenja**, gewijd aan de wederopstanding van Christus. De inwijding vond plaats op 7 oktober 2013, precies 1700 jaar na het Edict van Milaan. De architectuur van de nieuwe kathedraal vertoont Byzantijnse en romaanse trekjes. De kerk heeft een vrij compact grondplan, een hoge koepel en is uit witgrijze natuursteen opgetrokken. In de voorgevel, met 2 klokkentorens aan weerszijden, bevindt zich een diepe, boogvormige toegangsnis. Binnen volgt een explosie van kleuren; het interieur is van onder tot boven exuberant beschilderd met bijbelse afbeeldingen, heiligen, apostelen, engelen en wat dies meer zij. Enige controverse ontstond er na de opening over een van de schilderingen, waarop Karl Marx, Friedrich Engels en Tito het tamelijk benauwd hebben in het hellevuur.

Bijna elke centimeter van het interieur van de kathedraal is gedecoreerd.

De omgeving van Podgorica

Bij de samenvloeiing van de Zeta en de Morača, aan de noordrand van de stad, ligt het archeologische opgravingsterrein met de overblijfselen van het Romeinse **Doclea** (Duklja in het Slavisch). Sinds de opgravingen hier in de tweede helft van de 19de eeuw begonnen, zijn er resten van dikke verdedigingsmuren, fundamenten en andere resten van gebouwen, van een Romeins forum en van een vroegchristelijk basiliekje blootgelegd en kwamen er onder meer sieraden, glaswerk, mantelspelden en urnen uit de aarde naar boven. Je kunt een bezoekje brengen aan het terrein, dat vooral interessant is voor archeologen.

Op een heuvel aan de andere kant van de stad, de zuidkant, staat de **Dajbabska Gora-toren** (Toranj na Dajbabskoj Gori) op een heuveltop. Deze opvallende radio- en telecommunicatietoren heeft een hoogte van 55 m en

Middeleeuwse fresco's in het Morača-klooster.

DE MORAČA-REGIO

De hoofdweg vanuit Podgorica naar het noorden, de M-2, volgt het rivierdal van de Morača. De wanden langs de tweebaansweg en de rivier worden allengs smaller en het dal wordt een heuse kloof, waarmee de route ook steeds interessanter wordt. In de toekomst komt er een doorgaande snelweg ten oosten van de M-2 richting Servië, maar ook dan is de oude weg wellicht te verkiezen vanwege het mooie decor. De aanleg van die nieuwe snelweg, de A1, is in 2015 begonnen en moet in de toekomst onderdeel zijn van een route tussen havenstad Bar, Podgorica en Boljare, net over de Servische grens, zodat de Adriatische Zee te zijner tijd vanuit Belgrado veel beter bereikbaar wordt. Het eerste deel, van Podgorica naar het dorpje Mateševo, is in 2022 geopend, een toltraject van ruim 42 km. De Chinese overheid heeft de aanleg van de weg met honderden miljoenen euro's aan goedkope leningen gefinancieerd. Montenegro heeft echter het geld niet om de leningen terug te betalen, wat voor grote vertragingen van de verdere aanleg heeft geleid. Hoe dan ook, het gedeelte dat klaar is begint aan de noordkant van Podgorica bij Smokovac. Het eindigt bij Mateševo, een kilometer of 10 onder Kolašin. De tol bedraagt een paar euro, de tijdwinst is behoorlijk groot.

Morača-klooster

Ongeveer 45 km vanaf Podgorica wijst een onooglijk bruin bordje met daarop 'Mrtvica Kanjon' bij het dorpje Međuriječje naar een zijweg links van de M-2. Het riviertje de Mrtvica mondt hier uit in de Morača, na eerst door een prachtige kloof te zijn gestroomd; het is een voorbode van het klovengeweld dat nog komen gaat in Noord-Montenegro. De Mrtvica-kloof is 8 km lang en er loopt een wandelpad van circa 7,5 km langs. Het is een prachtige route tussen steile rotswanden door, over een stenen 19de-eeuwse brug en

Binnenland

een houten brug, door groene bossen, door een halfopen militaire tunnel in de rotswand en langs het heldere, blauwgroene water van het riviertje, vol met stroomversnellingen, watervalletjes en draaikolken.
Een handvol kilometers voorbij de zijweg naar de kloof bevindt zich rechts van de M-2 het Servisch-orthodoxe Morača-klooster (Манастир Морача in het Montenegrijns), een van de belangrijkste middeleeuwse monumen-

De befaamde brug over de kloof.

de route richting Žabljak en rechts de roemruchte brug over de kloof en de weg naar Pljevlja.

De **Đurđevića Tara-brug** (Most na Đurđevića Tari, genoemd naar het dorpje Đurđevića Tara) is een van de meest gefotografeerde objecten in het binnenland van Montenegro. De bouw van de 172 m hoge en 365 m lange overspanning, ooit de hoogste betonnen boogbrug voor gemotoriseerd verkeer in Europa, was een waar huzarenstukje. Onder leiding van een groepje ingenieurs waren de bruggenbouwers van 1937 tot 1940 bezig alle problemen het hoofd te bieden. Toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak waren ze klaar. Een vrij ongelukkige timing, want opeens was de brug van groot strategisch belang tijdens het oorlogsgeweld op de Balkan. In de film *Force 10 from Navarone* uit 1978, een vervolg op *The Guns of Navarone* (1961), gaat een groepje geallieerde commando's er in een geheime missie op uit om de brug te vernietigen. Omdat dat onmogelijk lijkt, besluiten ze een stuwdam verderop op te blazen zodat de brug alsnog door de watermassa weggevaagd wordt. In het echt was de brug een soortgelijk lot beschoren. In 1942 besloten de partizanen hem op te blazen om oprukkende Italiaanse en Duitse troepen tegen te houden. Een van de ingenieurs die de brug hadden helpen bouwen, Lazar Jauković, werd met de taak belast omdat hij wist waar de zwakke plekken in de constructie zaten. Onder zijn leiding werden

Cafeetje en zipline bij de brug over de Tara-kloof.

de springladingen aangebracht waarmee de centrale boog de lucht in ging. Missie geslaagd, maar Jauković zelf werd gepakt door de Italianen en op het restant van de brug standrechtelijk geëxecuteerd. In 1946 herbouwde men de brug en werd een plaquette bij de brug aangebracht ter ere van de ingenieur. De buste bij het begin van de parkeerplaats is van Božidar Žugić, een lokale held die als luitenant in het Joegoslavische leger in 1941 weigerde zich over te geven aan fascistische Hongaarse troepen. Žugić schoot bij de overgave van zijn regiment zijn eigen commandant én de Hongaarse commandant dood, waarna hij zelf met kogels werd doorzeefd. In 1966 liet zijn familie het monument bij de brug neerzetten; de Joegoslavische overheid wilde dat niet doen, aangezien Žugić geen partijlid was.

Bij het begin van de brug bevindt zich behalve de buste een clustertje eetgelegenheden (al dan niet met uitzichtterras), souvenirstalletjes, een motel, een kleine camping, een pension en maar liefst 3 aanbieders van een ziplineavontuur. Oftewel: je kunt op 3 plekken naast de brug aan een kabel hoog over de kloof heen zoeven, goed voor het adrenalinegehalte en voor een bijzonder uitzicht. Aan de overzijde zijn ook een paar uitspanningen gevestigd en, iets naar het westen, bevindt zich het kleine, 15de-eeuwse Servisch-orthodoxe **Manastir Svetog Arhanđela Mihaila**, een klooster gewijd aan de aartsengel Michaël.

PLJEVLJA

Ga je de brug over de Tara over, dan voert de doorgaande weg je in ruim 35 km naar Pljevlja, de noordelijkste stad van Montenegro. De gemeente Pljevlja grenst aan de noordoostkant aan Servië en aan de noordwestkant aan Bosnië-Herzegovina. Het is in oppervlakte de derde gemeente van het land,

Ter hoogte van de Nevidio-kloof, maar dan aan de andere kant van de doorgaande weg tussen Žabljak en Šavnik, bevindt zich het dorp **Petnjica**. Het wordt vrijwel uitsluitend bewoond door families met dezelfde achternaam: Karadžić. En inderdaad, oorlogsmisdadiger Radovan Karadžić is hier geboren. Radovan Karadžić richtte in de jaren 90 de Servische republiek in Bosnië op en was de politieke aanvoerder van de Bosnisch-Servische troepen tijdens de Bosnische oorlog. Het Joegoslaviëtribunaal in Den Haag klaagde hem aan en in 2008 werd hij in Belgrado in de kraag gegrepen en naar Den Haag overgebracht. Daar is hij in hoger beroep in 2019 veroordeeld tot levenslang, onder meer voor genocide in Srebrenica, misdaden tegen de menselijkheid in 20 Bosnische gemeenten, gijzeling van VN-vredessoldaten en verantwoordelijkheid voor de bloedige beschietingen van Sarajevo.
Een andere Karadžić uit Petnjica die het tot Wikipediapagina heeft geschopt is Tomislav Karadžić, van 2008 tot 2016 president van de Servische voetbalbond. Rond de preses hing een zeer sterke geur van corruptie, malversaties en matchfixing, zozeer zelfs dat aanhangers van rivaliserende supportersgroepen tijdens wedstrijden gezamenlijk liederen aanhieven waarin Tomislav Karadžić tot 'oprotten' werd gemaand. Ook bij Servische interlands waren dit soort liederen op de tribunes te horen.
Kwam er dan helemaal geen fatsoenlijke Karadžić uit het dorp? Oké, misschien Joksim Karadžić dan. Hij was de grootvader van Vuk Stefanović Karadžić, een 19de-eeuwse taalkundige die bekendstaat als de grondlegger van de moderne Servische literaire standaardtaal. De vooraanstaande linguïst had contacten met tijdgenoten als Goethe en de gebroeders Grimm (van de sprookjes) en hij ontving overal in Europa onderscheidingen en lidmaatschappen van prestigieuze wetenschappelijke academies, van Parijs tot Wenen en van Moskou tot Berlijn.
Vanuit Šavnik is het over de M-6 nog ruim 45 km naar Nikšić, vanwaar je via de M-7 en M-8 verder kunt naar de kust of zuidoostwaarts naar Podgorica. Een paar kilometer onder Šavnik kun je ook een oostelijker gelegen secundaire weg door de bergen nemen naar Nikšić. Halverwege deze route ligt een klein skicentrum, **Vučje** geheten; de hellingen zijn er ook geschikt voor kinderen en beginners. Als er geen sneeuw ligt kun je vanuit het oord gemarkeerde wandelroutes door de bergen volgen.

> SKICENTRUM VUČJE, vucje.me

TOP 3 NIET TE MISSEN IN ŽABLJAK EN HET NOORDWESTEN

1. Verken de omgeving van het Zwarte Meer bij Žabljak
2. Maak adrenaline aan in de Nevidio-kloof tijdens een canyoningtocht
3. Maak een roadtrip vanuit Plužine langs Pivsko jezero naar de Bosnische grens

TIPS EN ADRESSEN

TOERISTENINFORMATIE

- Het toeristenbureau van Žabljak bevindt zich aan Trg Durmitorskih ratnika in het centrum (tozabljak.com).
- Bij de toegangsweg tot het Crno jezero, aan de westkant van de plaats, bevindt zich het bezoekerscentrum van Nationaal Park Durmitor (durmitornp.com en nparkovi.me).
- Plužine heeft eveneens een toeristenbureau (parkpiva.com).

VERVOER

Het busstation van Žabljak ligt 500 m ten oosten van het centrum. Er gaan bussen naar grotere plaatsen als Podgorica, Nikšić, Danilovgrad, Pljevlja', Belgrado, Novi Sad (de tweede stad van Servië) en Požega (in het Kroatische Slavonië).

OVERNACHTEN

- Tip van de auteur Hotel Polar Star is een van de fijnste overnachtingsgelegenheden in het noordwesten, een paar kilometer ten oosten van Žabljak; grote kamers, een wellnesscentrum, goede ontbijtbuffetten met Montenegrijnse specialiteiten, en het heeft ook een restaurant en wijnbar (polarstar.me).
- Hotel SOA, niet ver van de ingang van het nationale park bij Crno jezero, heeft zijn naam beslist niet mee maar bezit desalniettemin 4 sterren en biedt een goed restaurant en een sauna en Turks stoombad (hotelsoa.com).
- Wil je minder besteden en ga je niet naar een camping, dan is Hostel Hikers Den een optie, in het centrum achter de IDEA-supermarkt.
- In Šavnik vind je Hotel Đoković, een fijn hotel met goede koffie.

ETEN EN DRINKEN

- Goed eten doe je in café-restaurant Or'O en in restaurant Lupo d'Argento, beide in het centrum.
- Eveneens in het centrum zitten Konoba Luna, restaurant Zlatni Papagaj en Restoran Medjed.
- Niet ver van het busstation serveert men in Krčma Nostalgia eenvoudige, doch voedzame Montenegrijnse kost.
- Nog iets verderop richting de M-6 zit restaurant Mali Raj, een van de betere eetgelegenheden in Žabljak.

BELANGRIJKE ADRESSEN EN TELEFOONNUMMERS

- Montenegro heeft geen ambassade in Nederland. Wel zit er een Montenegrijnse ambassade in België: Rue du Trône 117, 1050 Elsene, Brussel, tel. (+32) 27052851.
- Nederland op zijn beurt heeft geen ambassade in Montenegro, maar de diplomatie wordt vanuit de Nederlandse ambassade in Servië geregeld: Milentija Popovića 5b, 11070 Belgrado, tel. (+381) 112023900, netherlandsworldwide.nl/countries/serbia.
- Ook België heeft geen ambassade in Montenegro, ook hier moet worden uitgeweken naar de ambassade in Servië: Krunska 18, 11000 Belgrado, tel. (+381) 113230016 of 113247587, serbia.diplomatie.belgium.be.
- Er zit in Montenegro wel een Belgisch ereconsulaat: Lastva Grbaljska, Budva, tel. (+382) 33426139.
- Er zijn geen kantoren van de Montenegrijnse toerismeorganisatie in Nederland of België. Het hoofdkantoor van de organisatie zit op Marka Miljanova 17 in het centrum van Podgorica (montenegro.travel). In bijna alle grotere plaatsen vind je verder een plaatselijk toeristenbureau, waarvan de meeste eindigen op .travel.
- In geval van nood, bijvoorbeeld bij een ziekenhuisopname, kun je als Nederlander contact opnemen met het ministerie van Buitenlandse Zaken. Het contactcenter van dit ministerie is 24/7 bereikbaar op telefoonnummer +31 247247247. Het ministerie geeft bovendien informatie via de app 24/7 BZ Reis.

ALARMNUMMERS

Algemeen:	112
Politie:	122
Ambulance:	124
Brandweer:	123

Hulp bij pech onderweg: AMSCG, 19807 (amscg.org)

REIZEN NAAR MONTENEGRO

Vliegtuig

- Montenegro heeft 2 internationale luchthavens, bij de hoofdstad Podgorica en bij Tivat aan de kust. Er zijn geen directe vluchten vanuit Nederland of België naar het land, ook al zou dat kunnen veranderen als Montenegro's populariteit als vakantieland toeneemt. Vooralsnog zul je met een tussenstop moeten vliegen als je in Montenegro wilt landen. easyJet heeft 's zomers bijvoorbeeld vanaf Londen Gatwick goedkope vluchten op Tivat. Een andere optie is vliegen vanaf Düsseldorf;